

תמוז התש"ע

בס"ד

השנה הארבעים

לפרשת חוקת (ע"פ שעורו של הרב אלחנן סמט)

1. האברנאל

הספר הרביעי בא לספר סדר הנהגת העם איך היה במדבר במסעיהם וחנייתם, ואת כל התלאה אשר מצאתם בדרך, והסיבה אשר בעבורה נתעכבו במדבר ארבעים שנה עד תום כל הדור היוצאים ממצרים, ואשר אירע לקרח ועדתו אשר הצו על משה ועל אהרן. ואגב גררר באו בתוך הדברים האלו, לסיבות שיתבארו שמה, מצוות מיוחדות לדורות, כמצוות ציצית ופרה אדומה וסדר נחלות...

והספר הזה יש בו עשרה סדרים להגיד איך הייתה הנהגת משה רבנו עליו השלום את העם בהיותם במדבר, וכל מעשה תוקפם וגבורתם, וסדר מסעם ומחניהם ומלחמותיהם, ומה שקרה להם עם מואב ומדין, בלק ובלעם, ומלחמות סיחון ועוגו מלכי האמורי, ומתנת ארצם לראובן וגד וחצי שבט המנשה ושאר העניינים, עד בואם אל המנוחה ואל הנחלה.

האמנם, עשרה הסדרים האלה יתחלקו לשני חלקים.

והיה **החלק הראשון** (- מורכב) מחמישה סדרים הראשונים מהם, בסיפור כל תלאותם בהיותם במדבר. הם פרשות במדבר סיני ונשא ובהעלותך ושלח לך אנשים וקרח.

ו**החלק השני בחמישה הסדרים הנשארים**, יספר בו מה שקרה להם מהמלחמות משהגיעו אל ארץ נושבת, **והם סדר זאת חוקת ובלק ופינחס ומטות ומסעי.**

2. במדבר כ' א'

ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צן בחדש הראשון וישב העם בקדש, ותמת שם מרים ותקבר שם.

3. במדבר כ'

כב ויסעו מקדש ויבאו בני-ישראל כל-העדה הר הַהָרָה... **כז** ויעש מִשֶׁה פֶּאֶשֶׁר צָוָה יְהוָה וַיַּעַל אֶל-הַר הַהָרָה לְעִינֵי כָל-הָעֵדָה. **כח** וַיִּפְשֵׁט מִשֶׁה אֶת-אֶהֱרֹן אֶת-בְּגָדָיו וַיִּלְבֹּשׂ אֹתָם אֶת-אֶלְעָזָר בְּנוֹ וַיִּמָּת אֶהֱרֹן שֵׁם בְּרֵאשׁ הַהָרָה וַיִּרְדַּד מִשֶׁה וַאֲלֵעָזָר מִן-הַהָרָה.

4. במדבר ל"ג, לח

ויעל אהרן הכהן אל הר ההר על פי ה' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי באחד לחדש.

5. במדבר רבה פרשה יט (וכן בתחומא יד)

מהו 'כל העדה'! עדה שלמה, עדה הנכנסת לארץ. לפי שמתו יוצאי מצרים, ואלו מן אותן שכתוב בהם (דברים ד', ד) 'חיים פלכם היום'.

6. במדבר י"ד,

"במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקדיכם לכל מספרכם מבן עשרים שנה ומעלה..."

"וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה, והביאתי אתם, וידעו את הארץ אשר מאסתם בה. ופגריכם אתם יפלו במדבר הזה".

7. א"ש הרטום

ספר זה כולל את סיפור קורות בני ישראל מאחד לחודש השני לצאתם ממצרים עד זמן מה אחרי מות אהרן, באחד לחודש החמישי של שנת הארבעים, ואת החוקים שניתנו באותו פרק זמן. הוא נחלק לשלושה חלקים: א. במדבר סיני (א', א - י', י); ב. בדרך בין מדבר סיני לערבות מואב (י', יא - כ"ב, א); ג. בערבות מואב (כ"ב, ב - ל"ו, ג). ויסעו בני ישראל ויחנו בערבות מואב מעבר לירדן ירחו".

8. במדבר פרק כ'

יד וישלח משה מלאכים מקדש אל-מלך אֲדוֹם כִּי אֲמַר אֲחִיךָ יִשְׂרָאֵל אֲתָהּ יָדַעְתָּ אֵת כָּל-הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מִצְאָתָנוּ. טו וַיִּרְדּוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיִם וַיָּשֻׁבוּ בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וַיִּרְעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וְלֹאֲבֹתֵינוּ. טז וַנִּצְעַק אֶל-

יְהוָה וַיִּשְׁמַע קוֹלָנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיִּצְאָנוּ מִמִּצְרַיִם וַהֲיָה אֲנַחְנוּ בְּקֶדֶשׁ עִיר קִצְיָה גְבוּלְךָ. יז נַעֲבְרָה-נָא בְּאַרְצְךָ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכַרְם וְלֹא נִשְׁתֶּה מִי בָּאֵר דְּרָךְ הַמֶּלֶךְ נִלְךָ לֹא נִטָּה וְמִיּוֹ וְשִׁמְאוֹל עַד אֲשֶׁר-נַעֲבֹר גְּבֻלְךָ. יח וַיֹּאמֶר אֲלֵינוּ אֲדוֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי כִּי-בַחֲרֵב אֲצִיא לְקִרְיָתְךָ. יט וַיֹּאמְרוּ אֲלֵינוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּמַסְלָה נַעֲלָה וְאִם-מִיָּמִיךָ נִשְׁתֶּה אֲנִי וּמִקְנֵי וְנִתְתִּי מִכְרָם רַק אִין-דָּבָר בְּרַגְלֵי אַעֲבֹרָה. כ וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיִּצָּא אֲדוֹם לְקִרְיָתוֹ בַּעַם פְּבַד וּבְנֵי חֲזָקָה. כא וַיִּמְאֹן אֲדוֹם נִתָּן אֶת-יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בְּבִגְלוֹ וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעָלָיו. (פ) **כב** וַיִּסְעוּ מִקְדֵּשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל כָּל-הָעֵדָה הַר הַהָרָה.

9. במדבר כ"א

ד ויסעו מהר הקר דרך ים-סוף לסבב את-אֲרָץ אֲדוֹם וּתְקַצֵּר נֶפֶשׁ-הָעַם בְּדֶרֶךְ.

10. במסכת תענית דף ט ע"א

ר' יוסי ברי' יהודה אומר: שלושה פרנסים טובים עמדו לישראל, אלו הן: משה אהרן ומרים. וגי' מתנות טובות ניתנו על ידם, ואלו הן: באר וענן ומן.

באר - בזכות מרים; עמוד ענן - בזכות אהרן; מן - בזכות משה.

מתה מרים - נסתלק הבאר, שנאמר (כ', א-ב) 'ותמת שם מרים' וכתוב בתריה 'ולא היה מים לעדה'. וחזרה בזכות שניהם.

מת אהרן - נסתלקו ענני כבוד, שנאמר (כ"א, א) 'וישמע הכנעני מלך ערד', מה שמועה שמעו? שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד, וכסבור ניתנה לו רשות להילחם בישראל... חזרו שניהם בזכות משה.

מת משה - נסתלקו כולן. שנאמר (זכריה י"א, ח) 'ואכחד את שלשת הרועים בירח אחד'. וכי בירח אחד מתו? והלא מרים מתה בניסן, ואהרן באב, ומשה באדר! אלא מלמד שנתבטלו ג' מתנות טובות שניתנו על ידן ונסתלקו כולן בירח אחד.

11. במדבר כ"א

(א) וישמע הכנעני מלך ערד ישב הנגב כי בא ישראל דרך האַתְרִים וילקחם בישראל וישב ממנו שְׁבִי: (ב) וידר ישראל נדר ליהוה ויאמר אם נתן נתן את העם הזה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי אֶת עֲרִיהֶם: (ג) וישמע יהוה בקול ישראל ויתן את הכנעני ויחרם אתהם ואת עריהם ויקרא שם המקום חֲרָמָה:

12. השוואה בין "מסה ומריבה" ו"מי מריבה" (התלונה הראשונה בשנה הארבעים)

שמות י"ז	במדבר כ'
א... ואין מים לשתות העם	ב ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה ועל אהרן.
ב וירב העם עם משה	ג וירב העם עם משה ויאמרו לאמר: ולו גוענו בגוע אחינו לפני ה'.
למה זה העליתנו ממצרים	ד ולמה הבאתם את קהל ה' אל המדבר הזה
להמית אתי ואת בני ואת מקני בצמא.	ה ולמה העליתנו ממצרים להביא אתנו אל המקום הרע הזה
	לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון ומים אין לשתות.

13. במדבר כ"א, ד-ה (התלונה השניה)

ותקצר נפש העם בדרך. וידבר העם בא-להים ובמשה:
למה העליתנו ממצרים למות במדבר
כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלקל.

14. במדבר י"א, ד-ו תלונת המתאווים

...מי יאכלנו בשר. זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם...
ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו.

15. במדבר י"א

ד והאספסוף אשר בקרב התאוה וישבו ויכפו גם בני ישראל
ויאמרו מי יאכלנו בשר. ה זכרנו את-הדגה אשר-נאכל במצרים חנם
את הקשאים ואת האבטחים ואת-החציר ואת-הבצלים ואת-השומים.
ו ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל-המן עינינו.

16. במדבר כ"א

ד ויסעו מהר הקר דרך ים-סוף לסבב את-אֶרֶץ אֲדוֹם ותקצר נפש-העם
בדרך. ה וידבר העם באלהים ובמשה למה העליתנו ממצרים למות
במדבר כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלקל.
(ו) וישלח יהוה בעם את הנחשים השרפים וינשכו את העם וימת עם רב
מישראל:

(ז) ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו כי דברנו ביהוה ונדב התפלל אל
יהוה ונסר מעלינו את הנחש ויתפלל משה בעד העם:

17. במדבר כ'

(ו) ויבא משה ואהרן מפני הקהל אל פתח אהל מועד ויפלו על פניהם
וירא כבוד יהוה אליהם:

18. רמב"ז

"רמז לקצף גדול וחיוב מגפה... שרומז (- במילה 'אליהם') אל הקהל,
והוא מראה יד ה' ההווה במגפות, כאשר תראה במרגלים (י"ד, י) וביום
קרח (ט"ז, יט) ולמחרת (י"ז, ו)";

"דע כי כאשר צריכים במחיתם דבר, אף על פי שמתלוננים וחוטאים,
והוא רחום יכפר עוון, ולא יעיר כל חמתו, ולא יזכירנו, וייתן להם
שאלתם..."

19. שמות י"ז

א ויסעו כל-עדת בני-ישראל ממדבר-סין למסעיהם על-פי יהוה ויחנו
ברפידים ואין מים לשתות העם. ב ויבך העם עם-משה ויאמרו תנו-לנו
מים ונשתה ויאמר להם משה מה-תריבון עמדי מה-תנסון את-יהוה. ג
ויצמא שם העם למים ויגלו העם על-משה ויאמר למה זה העליתנו
ממצרים להמית אתי ואת-בני ואת-מקני בצמא.

20. במדבר כ' ד-ה'

ולמה הבאתם את קהל ה' אל המדבר הזה למות שם אנחנו ובעירנו.
ולמה העליתנו ממצרים להביא אתנו אל המקום הרע הזה,
לא מקום זרע תאנה וגפן ורמון, ומים אין לשתות.

21. דברים ח', ז-ט'

...ארץ טובה, ארץ נחלי מים, עינת ותהמות יצאים בבקעה ובהר.
ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש.

22. הרב אלחנן סמט

עם הגיעם לקדש, בראשיתה של שנת הארבעים, עם התייצבותו של
הדור העתיד לרשת את הארץ סמוך לגבולה, ועם מותה של מרים,
מנהיגת הדור הקודם, גברה הציפייה המתוחה של הדור החדש להיכנס
לארץ מיד. אך הנה הם עומדים שוב לפני בעיה מוכרת: "ולא היה מים
לעדה" - כמו שהיה בתחילת דרכם במדבר, זמן קצר אחר שיצאו
ממצרים. מצוקה זו, האופיינית כל כך לנוודי מדבר, גורמת להם
תסכול רב: האם לא תמו נודיהם במדבר? האם לא הגיעה עת
כניסתם לארץ? הלא הדור היוצא ממצרים כבר נסתלק, וחטא
המרגלים כבר נרצה, והם, הבנים, כה קרובים אל הארץ הטובה. בכל

תהליך של ציפייה דרוכה קשים הרגעים האחרונים יותר מכל הזמן
שלפניהם. אף כאן קשה השנה הארבעים ומאורעותיה לדור הזה יותר
מכל 39 השנים שקדמו לה. וכך פוקעת סבלנותם להמשך השהייה
במדבר, ונשמעת תלונתם על כך שתכלית יציאתם ממצרים לא הושגה,
והם עדיין במקום הרע הזה שהוא ההפך הגמור מן הארץ הטובה
שאלה הם כה נכספים. ה' הבין ללבם, ועל כן ניסה להקל עליהם את
סבלם הנפשי ברוב רחמיו.

23. במדבר כ', כ'-כ"א

ויצא אדום לקראתו בעם כבוד וביד חזקה.
וימאן אדום נתן את ישראל עבר בגבול, ויט ישראל מעליו.

24. דברים ב', ד-ה

אתם עברים בגבול אחיכם בני עשו הישבים בשעיר וייראו מכם,
ונשמרתם מאד. אל תתגרו בם, כי לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף
רגל, כי ירשה לעשו נתתי את הר שעיר.

25. במדבר כ"א

א וישמע הפנעני מלך-עַרְד ישב הנגב כי בא ישראל דרך האַתְרִים וילחם
בישראל וישב ממנו שבי. ב וידר ישראל נדר ליהוה ויאמר אם-נתן
תתן את-העם הזה בידי וחרמתי את-עריהם. ג וישמע יהוה בקול
ישראל ויתן את-הפנעני ויחרם אתהם ואת-עריהם ויקרא שם-המקום
חרמה.

26. ד"ר יהודה מוריאל

במשך שנות נדודיו במדבר חלה בדור הזה תמורה עמוקה בנקודה
המכרעת שבה נכשל דור האבות... בנכונותם להילחם למען כיבושה
של ארץ ישראל... בספר במדבר מסופר על שתי מלחמות קצרות,
ושתיהן הגיעו עד חרמה. בפרק י"ד, בפרשת חטא המרגלים... השכימו
בבוקר ועלו על ראש ההר... (שם מה) "ויירד העמלקי והכנעני היושב
בהר ההוא, ויכום ויכתום עד חרמה". לאחר שלושים ושמונה שנה
התחדש באותו המקום עצמו המגע עם האויב... לא רק השם "חרמה"
מזכיר לנו את ההקבלה בין שני הסיפורים, אלא גם דרך האתרים. לפי
התרגומים והפרשנים הקדמונים, הרי זו דרך התרים, הדרך שבה הלכו
שנים עשר המרגלים לתור את הארץ ונכשלו בה... מבצבצת מבין שני
הסיפורים מגמה ברורה למדי: בשתי ההתנקשויות נכשל ישראל. בפעם
הראשונה היה זה כישלון חרוץ: "ויכום ויכתום עד חרמה". ואילו
בפעם השנייה מצמצמת התורה את מידת הכישלון: "וישב ממנו שבי".
אכן חשובה יותר לענייננו היא תגובת הדור החדש לכישלון: "ויירד
ישראל נדר" וגו'. הנדר שלפני המלחמה... מבטא רצון חזק לנצח את
האויב למרות הסכנה... ישראל החרים את הכנעני, וכאן מופיע שוב
השם 'חרמה'... יש לראות בשם זה סמל לתמורה שחלה בדור הבנים
לעומת דור האבות. אותו השם עצמו, שציין את מפלת דור המרגלים,
הופך כאן סימן לניצחון הבנים, כובשי הארץ על פי צו ה'. **בניהם של
הנחרמים הם המחרימים.**

27. במדבר כ"א

כא וישלח ישראל מלאכים אל-סיחון מלך-הַאֲמֹרִי לאמר. כב אַעֲבֹרָה
בְּאֶרֶץךָ לֹא נִטָּה בְּשָׂדֶה וּבְכֶרֶם לֹא נִשְׁתָּה מִי בָּאָר בְּדֶרֶךְ הַמְּלָךְ גֹּלְךָ עַד
אֶרֶץ-נַעֲבֹר גְּבֻלְךָ. כג וְלֹא-נָתַן סִיחֹן אֶת-יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ וַיִּאָּסֹף סִיחֹן
אֶת-כָּל-עַמּוֹ וַיֵּצֵא לַקְרָאת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֵא יְהֻזָּה וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל.
כד וַיִּכְהוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי-חֶרֶב וַיִּירֶשׁ אֶת-אֶרְצוֹ מֵאֲרֹנָן עַד-יָבֵק עַד-בְּנֵי עַמּוֹן
כִּי עַז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן. כה וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת-כָּל-הָעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב
יִשְׂרָאֵל בְּכָל-עָרֵי הַאֲמֹרִי בְּחֻשְׁבוֹן וּבְכָל-בְּנֵי-חֶרֶב.

28. דברים ג'

ד-ה ונלכד את כל עריו בעת ההוא... כל אלה ערים בצרת,
חומה גבהה דלתים ובריח...
י"א כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים, הנה
ערשו ערש ברזל הלה הוא ברבת בני עמון, תשע
אמות ארכה וארבע אמות רחבה באמת איש.

29. במדבר י"ג, כח-לג

"אפס כי עז העם הישב בארץ, והערים בצרות גדלת מאד, וגם ילדי
הענק ראינו שם... ושם ראינו את הנפילים, בני ענק מן הנפילים, ונהי
בעינינו כחגבים, וכן היינו בעיניהם".